

Prekomorski glas slave-slavenske misli 1883. godine

O djelovanju naših iseljenika u Južnoj Americi u drugoj polovici prošlog stoljeća malo se zna, osobito o kulturnom i političkom radu u najvećoj koloniji naših ljudi u tom dijelu svijeta u Buenos Airesu gdje danas živi preko dvadeset tisuća naših sunarodnjaka.

Poznato je da je u tom gradu još 1882. godine od iseljenika sa područja južnoslavenskih zemalja osnovano potporno Društvo slavjanske uzajamne pomoći koje je dugo vremena bilo najaktivnije društvo među našim iseljenicima na američkom kontinentu.

Međutim, nisu bila osnivana samo potporna i dobrotvorna društva. Pored njih osnivaju se i razna kulturno-prosvjetna društva koja su ponekad poprimala čisto politički značaj i djelovala u tom smislu. Tako je početkom 1883. godine u Buenos Airesu jedna povećća grupa naših iseljenika započela izdavati časopis »Narodni glas« koji je uglavnom bio orijentiran na njihove nove i specifične probleme, a manjim dijelom poklanjao pažnju trenutnim prilikama u domovini.

Upravo u to vrijeme je osnovana čitaonica »Spavajući lav« koju su posjećivali najvećim dijelom Dalmatinci s otoka i primorja. Svi su oni u isto vrijeme bili i članovi Društva slavjanske uzajamne pomoći. Kako je većina članova ove čitaonice bila porijeklom iz Dalmacije, to je u centru pažnje bila stara domovina koja je, na žalost, tada živjela u neslozi Hrvata i Srba što je Austro-Ugarskoj olakšavalo provođenje politike prodora na Istok i držanja u pokornosti slavenskog življa na Balkanu. Stoga su njihove misli bile usmjerene na buđenje slavenstva i ukazivanje njegove stvarne snage koju treba iskoristiti za oslobođenje od germanskog pritiska i jarma. Pošto su živjeli u liberalnijim i povoljnijim prilikama nego li njihova braća kod kuće, odlučuju se na izdavanje vlastitog periodičnog glasila koji će predstavljati malenu ali ubojnu oazu slavenske slobodne mi-

sli izvan granica Monarhije, na dalekom jugu američkog kopna.

Novi list je počeo izlaziti 1. marta 1883. godine pod nazivom »Iskra slavjanske slobode«, a uređivao ga je Zadrani, liječnik Dominik Grisogono Bortolazzi.* List je tiskan dvojezično: hrvatskosrpski i španjolski, a štampala ga je tiskara talijanskih iseljenika, koji su čak u svom glasilu štampali neke prevedene članke iz »Iskre slavjanske slobode«.

Urednik je u uvodnom članku »Našim čitaocima« iznio i obrazložio program lista istakavši njegovu antigermansku oštricu. Dvojezično tiskanje lista ukazuje na očitu želju da se svjetska javnost liberalnim rječnikom informira o teškom stanju Slavena u okviru Austro-Ugarske kako bi se zainteresirali za što skorije rješenje. Da ne bi sve ovo izgledalo irealno, organiziralo je uredništvo suradnju iz gotovo cijele Dalmacije. Kada je izašao prvi broj lista, izdavači su poslali nekoliko primjeraka u Dalmaciju i Crnu Goru nadajući se da će — »pasti na plodno tlo«, ali nisu svi prispjeli u ruke adresata. Neki su primjerci doživjeli pravu odisejadu jer je vlast odmah uvidjela kolika joj opasnost prijeti od raspačavanja ovog lista. Čim se doznalo za novine iz Južne Amerike, odmah je započela bjesomučna pošta traga za onim primjercima koji nisu zadržani na pošti nego su »nepažnjom« njenih službenika dospjeli u ruke onima kojima su bili naslovljeni. Ponegdje su službenici pošte zadržali te novine i to prijavili najbližoj vlasti. Takav se slučaj dogodio u Dubrovniku. Novine, adresirane na apoteke Skarić i Drobac kao i redakciju »Slovinca« u samom gradu, te apoteku u Herceg-Novom, zadržane su na pošti do pregleda cenzure, jer se primijetilo da prispjele novine »ne odgovaraju interesima države, već sadržavaju njoj nepovoljne ideje«. Nakon njihova uvida kotarski je poglavar

Budisavljević naredio da se zaplijene i pošalju Namjesništvu u Zadar.

Direkcija pošta u Zadru zadržala je nekoliko primjerala koji su bili upućeni u glavni grad pokrajine i na Cetinje, te je, ne znajući što će raditi s njima, tražila od Namjesništva shodne upute. Ubrzo su gotovo svi poslani primjerci »Iskre slavjanske slobode« doživjeli istu sudbinu što možemo zaključiti iz vladinih podataka.

Pa ipak je, kako smo već napomenuli, nekoliko primjerala lista prošlo kroz Scilu u Haribdu i stiglo na određite, najvjerojatnije prije same uzbune, te su izazvali iskreno divljenje naših ljudi. Radost je bila tako velika da je iskazana i javno u »Katoličkoj Dalmaciji« i, što je veoma začuđujuće, u službenom vladinom glasilu »Objavitelju Dalmatinskom«. Ovaj posljednji je kratkom ali i snažnom noticom izrazio svoju radost što sloga vlada među našim iseljenicima u Argentini izražavajući želju da će list dugo odgajati u snažnom rodoljublju i ljubavi prema domovini koja čami pod tuđinom. Ujedno ih upozorava da ne pretjeruju u izražavanju vrućeg rodoljublja, jer poslije nekoliko godina izvan domovine blijedi poznavanje stvarnih prilika u njoj. Takvo pisanje nije moglo proći neopaženo, pa je urednik ovih novina, preporoditelj Ivan Danilo, nekoliko dana kasnije, dobio strogu opomenu od Namjesništva s napomenom da unaprijed ne propagira list naših iseljenika u Buenos Airesu ijer podvira interese Monarhije.

Sličnu su sudbinu doživjeli i primjerci koji su prispjeli u Kotor, o čemu nam svjedoče sudske odluke. Naime, sačuvana je odluka Okružnog suda u Kotoru koji je već 25. aprila iste godine izrekao presudu nad prvim brojem »Iskre slavjanske slobode«. Tu se kaže da zbog uvodnika lista, te mnogih drugih članaka koji otvoreno napadaju »teutonsku« politiku divide et impera u svrhu lakšeg držanja Slavenu u pokornosti, kao i glorifikacije slavenstva uopće i širenju, propagandi panslavističke ideje, list biva službeno izopćen i zabranjen čitaocima tamošnjeg okruga. Isto se to desilo i sljedećem broju lista koji je još snažnije pozivao na borbu protiv germanizacije a za svetu ideju sveslavenstva. Ponovljena presuda ovom listu od strane kotorskog suda uslovljena je i objavljenim napisima dopisnika iz Kotora.

Najvjerojatnije je da su i ostali odgovorni organi u pokrajini odgovorili ovakvom mjerom protiv daljnijeg ras-

pačavanja lista u Dalmaciji, ali nam o tome nisu sačuvani dokumenti. Jedino je sigurno da je Namjesništvo u Zadru ovo odmah dojavilo Beču te se neko vrijeme o ovome vodila živa prepiska između prijestolnice i Zadra. Kao kruna svemu tome, sredinom maja iste godine uslijedila je naredba ministra unutrašnjih poslova Taaffea da se »Iskra slavjanske slobode« zabranjuje u ovoj pokrajini jer se njeno pisanje protivi interesima Monarhije i na taj način podliježe postojećim zakonima o štampi. Otada ovaj list nije više prelazio granicu habzburške Monarhije pa nam njegova daljnja sudbina nije poznata.

Tako je ubrzo, gotovo na samom početku, ugušena iskra slavenske slobodne misli koja je sijevnula izvan domovine, u dalekoj zemlji Južne Amerike. Ona nije uspjela zapaliti spremljenu lomaču jer je protivnik bio svjestan njenog značaja i spreman za efikasnu protuakciju.

Ovo je bio jedan od prvih primjera koji pokazuje da ni velike oceanske površine i teški životni uvjeti ne mogu zatomiti tople rodoljubne osjećaje koje su uvijek gajili i gaje naši ljudi prema domovini i nakon što su je silom prilika prisiljeni napustiti. To je svjesno suosjećanje s patnjama onih koji su ostali kod kuće. Iseljenička nostalgija za domovinom nije mogla smoći snage da dađe jači zamah ovoj grandioznoj misli već je na njeno oživotvorenje trebalo čekati.

I pored toga naši »stari Argentinci« zaslužuju pažnju i zahvalnost. Njima, i drugima treba zahvaliti što ni godine ni milje nisu nikad mogle izbrisati osjećaj ljubavi naših iseljenika prema staroj domovini. Primjer pokretača »Iskre slavjanske slobode« samo je jedan u nizu sličnih, a njihov zanos i djelovanje nisu bili uzaludni.

Napomena: * Na žalost u Zadru nije sačuvan ni jedan primjerak lista o kojem je riječ iako je bilo uobičajeno da Namjesništvo čuva sve cenzurirane i zaplijenjene listove. Po svojoj prilici je zaplijenjene primjerke »Iskre slavjanske slobode« uništila ondašnja vlast ili je to učinjeno kasnije, što za nas predstavlja veliku štetu. Stoga smo podatke za ovaj članak crpili iz dalmatinskih novina, lista talijanskih iseljenika u Buenos Airesu »L'Operaio italiano« br. 49 za 1883. g. i Prezidijalnih spisa za 1883. g. kat. IX 2 koji se nalaze u Historijskom arhivu u Zadru. Među ovim spisima nalazi se njemački prijevod uvodnog članka urednika Bortolazzija koji nam je dobro poslužio u pomanjkanju izvornog materijala.